

Globalno opterećenje kroničnim nezaraznim bolestima

Globalno smanjenje stopa smrtnosti u svim dobnim skupinama kontinuirano je zadnjih nekoliko desetaka godina. Ono je rezultat razvoja društva te zdravstvenih tehnologija i sustava koji su omogućili bolju zdravstvenu skrb i posljedično produljenje trajanja života. Usprkos tome, kronične nezarazne bolesti, kao najveći izazov zdravstvenih sustava današnjice, razlog su za zabrinutost. Procijenjeno je da je u 2016. godini od ukupnog broja smrti 72.3% bilo od kroničnih nezaraznih bolesti. Kardiovaskularne bolesti jedna su od skupina unutar kroničnih nezaraznih bolesti, uz karcinome, duševne poremećaje i sl. Smrtnost od ishemijske bolesti srca u zadnjih je deset godina porasla za 19% i uz moždani udar je globalno vodeći uzrok smrtnosti. Smrtnost od dijabetesa u istom je periodu porasla za 31.1% te se i on nalazi među prvih deset uzroka smrtnosti. Jedan od najtragičnijih aspekata ovih poražavajućih trendova je što kardiovaskularne bolesti ubijaju ljude preuranjeno, dok su u naponu snage. S druge strane, to su smrti koje su u velikoj mjeri mogle biti spriječene. Za njihovu prevenciju potrebna je promjena rizičnog ponašanja, u prvom redu pušenja duhanskih proizvoda, fizičke neaktivnosti te nezdrave prehrane, uključujući konzumaciju trans-masnih kiselina. Poznato je da navedena rizična ponašanja dovode do intermedijarnih rizičnih faktora poput povišenog krvnog tlaka (hipertenzije), pretilosti i povišene razine kolesterola, koji uzrokuju razvoj i kasnije smrtnost od kardiovaskularnih bolesti. Loša je vijest što su, unatoč tim saznanjima, rizična ponašanja široko zastupljena, a samim time su i rizični faktori za razvoj kardiovaskularnih bolesti u porastu. Povišen krvni tlak, definiran vrijednostima 140 mmHg i više za sistolički i 90 mmHg i više za dijastolički krvni tlak, vodeći je rizični faktor. Često nazivan *tihim ubojicom* iz razloga što u početnim stadijima kod mnogo ljudi ne pokazuje nikakve simptome pa se ne dijagnosticira pravovremeno, ne samo da povećava rizik za razvoj srčanih bolesti, već može

oštetiti i ostale organske sustave poput mozga i bubrega. Nekontrolirani povišeni krvni tlak može uzrokovati sljepoću, poremećaje srčanog ritma te zatajenje srca. Unatoč ogromnom opterećenju bolestima i smrtnosti koju povišen krvni tlak sa sobom nosi, reakcija mnogih država na smanjenje pojavnosti i kontrolu već postojećeg povišenog krvnog tlaka je spora i nedostatna. Na globalnoj razini, samo malo više od polovine onih koji imaju povišen krvni tlak, znaju da im je povišen, a samo jedna od sedam osoba ga ima pod kontrolom. Ove proporcije su značajno veće u državama s malim i srednjim dohotkom. Paradoks čine lakoća, dostupnost i relativno niska cijena učinkovitog liječenja povišenog krvnog tlaka. Smanjenje unosa soli pojedinačno je najisplativija intervencija za snižavanje krvnog tlaka, a 2010. godine je prekomjernom unosu soli bilo pripisano 1.7 milijuna smrti. Procijenjeno je da je dnevni unos soli diljem svijeta 10 grama (otprilike dvije čajne žličice), što je dvostruko više od preporučenog. Smanjenjem unosa soli za 15%, godišnje bi se spriječilo 8.5 milijuna smrti. Jedan od glavnih elemenata održivosti ili, nažalost, neodrživosti sustava je, naravno, novac. Budući da je to resurs kojeg uvijek ima premalo, od neizmjerne je važnosti uložiti ga pravodobno u prave stvari. Nažalost, to nije slučaj kada se radi o kardiovaskularnim bolestima, točnije o njihovoj prevenciji. Od 35 milijuna američkih dolara koji se godišnje troše na zdravstvenu skrb, na prevenciju kardiovaskularnih bolesti (osim kontrole upotrebe duhanskih proizvoda) utroši se manje od 1%. To je neshvatljivo mali postotak kada znamo u kojoj su mjeri kardiovaskularne bolesti i sve njihove za zdravlje negativne posljedice, preventabilne. Strateška ulaganja u to područje zdravstvenog sustava mogu utjecati i katalizirati brz i samoodrživ napredak. Nasuprot tome, ukoliko razine krvnog tlaka ostanu visoke, procjena je da će direktni zdravstveni troškovi u narednih deset godina narasti na bilijun američkih dolara, a oni indirektni na čak 3.6 bilijuna

američkih dolara. U prilog relativno niskoj cijeni liječenja ide podatak da prosječna cijena paketa farmakoloških pripravaka namijenjenih liječenju kardiovaskularnih bolesti, koji prema procjeni rađenoj u 23 države s niskim i srednjim dohotkom, smanjuje godišnju stopu smrtnosti od kardiovaskularnih bolesti za 1.5%, iznosi 1.08 američkih dolara po osobi. Uz to, s obzirom da velik dio populacije u državama s niskim i srednjim dohotkom ima povišen krvni tlak, njegova regulacija u samo polovine pacijenata koji imaju srednji ili visok rizik za razvoj kardiovaskularnih bolesti, može spriječiti 0,77 milijuna smrti ili 15.4 milijuna DALY-a (engl. *disability adjusted life years*; broj godina izgubljenih zbog lošeg zdravlja, invalidnosti ili prerane smrti), a ekonomska dobit bila bi 23 američka dolara po jednom uloženom.

Rješenja za globalno poboljšanje zdravlja kardiovaskularnog sustava

Nekoliko je okvira unutar kojih se razvijaju rješenja za unaprjeđenje zdravlja i poboljšanje kvalitete života, i generalno, bolju budućnost na globalnoj razini. Jedan od njih je Program za održivi razvoj do 2030. godine usvojen 2015. godine u Ujedinjenim narodima. Sastoji se od 17 novih Ciljeva održivog razvoja, a jedna od stavki trećeg cilja, zdravlje i blagostanje, je smanjenje preuranjene smrtnosti prevencijom kroničnih nezaraznih bolesti za trećinu. Osim toga, nakon Političke deklaracije o nezaraznim bolestima koju je Generalna skupština Ujedinjenih naroda donijela 2011. godine, Svjetska zdravstvena organizacija je razvila okvir koji omogućuje globalno praćenje napretka u sprječavanju i suzbijanju glavnih kroničnih nezaraznih bolesti te njihovih ključnih faktora rizika. Okvir sadrži devet globalnih ciljeva i važan je jer daje konkretne brojeve kojima treba težiti. Na dva cilja je poseban naglasak, relativnom smanjenju smrtnosti od kardiovaskularnih bolesti, karcinoma, dijabetesa i kronične opstruktivne bolesti pluća za 25% te prevenciji srčanog i moždanog udara

najmanje 50% pacijenata kojima je to potrebno. Vodeći se navedenim okvirima i ciljevima, odabirom dokazano najboljih preventivnih programa, može se spasiti milijune života i uštedjeti milijarde dolara. Svjetska zdravstvena organizacija identificirala je osnovni set dokazano najboljih preventivnih programa kroz njihovu visoku ekonomsku isplativost, provedivost i mogućnost implementacije u lokalne zdravstvene sustave. Oni se fokusiraju na promjenu rizičnih ponašanja, ponajprije pušenja i nezdrave prehrane i na dostupnost farmakološke terapije svima kojima je potrebna. Provedba samih preventivnih programa nije oslonjena

isključivo na zdravstveni sustav, već i na ostale vladine, ali i nevladine sektore, što govori da je za uspješnu borbu protiv kroničnih nezaraznih bolesti potrebno komprehenzivno djelovanje. Komisija uglednog medicinskog časopisa Lancet izdala je Izveštaj o hipertenziji s deset ključnih preporuka za kontrolu povišenog krvnog tlaka. Preporuke se odnose s jedne strane na prevenciju kardiovaskularnih bolesti razvojem strategija za poboljšanje općih socioekonomskih prilika i razumijevanjem zdravih i nezdravih životnih stilova, a s druge na jačanje kapaciteta za pravovremeno dijagnosticiranje, standardiziranu terapiju i sustavno praćenje

razina krvnog tlaka. Nadalje, Lancetova komisija stvara repozitorij uspješnih priča pozivajući međunarodne partnere da podijele svoje primjere dobre prakse za bolju kontrolu povišenog krvnog tlaka, posebno u područjima s malo resursa; ljudskih, financijskih, infrastrukturnih, itd. Kao odgovor na Lancetov poziv, u rujnu 2016. godine je osnovana alijansa državnih vlada, Svjetske zdravstvene organizacije, američkog Centra za kontrolu i prevenciju bolesti i profesionalnih udruženja poput Međunarodnog društva za hipertenziju, Svjetskog udruženja srca i drugih, pod imenom *Global Hearts Alliance*. Misija im je okupljanje i ujedinjenje partnera kako bi se ubrzale državne akcije usmjerene ka prevenciji srčanih bolesti i moždanog udara. Alijansa uključuje tri paketa, MPOWER u čijem je fokusu kontrola duhanskih proizvoda, SHAKE koji se koncentriira na smanjenje konzumacije soli i HEARTS, paket za rukovođenje i prevenciju kardiovaskularnih bolesti na razini primarne zdravstvene zaštite. Istovremeno, sinergijsko korištenje ta tri paketa, imat će veliki utjecaj na globalno unaprjeđenje zdravlja srca. Rješenja usmjerena k smanjenju globalnog opterećenja kardiovaskularnim, ali i ostalim kroničnim nezaraznim bolestima, već postoje. Preuzimanje i širenje dokazano uspješnih, postojećih rješenja jedan je od načina za brzu i učinkovitu promjenu trenda porasta kardiovaskularnih bolesti i njihovih posljedica. Jasno je da vremena za gubljenje na loše i krive intervencije nema te da svako odgađanje promjene nepovoljnog trenda vodi urušavanju zdravstvenog sustava i daljnjem srozavanju zdravlja i kvalitete života ljudi. Nasuprot tome, korištenje učinkovitih alata i implementacija učinkovitih strategija unaprijedit će prevenciju i liječenje kardiovaskularnih bolesti i posljedično spasiti milijune života, uštedjeti milijarde dolara i napraviti značajan pomak prema dostizanju ciljeva održivog razvoja.

Brian Robie, PhD, Atlanta, GA

S engleskog prevela i prilagodila:
Dorja Vočanec, dr.med.,
Škola narodnog zdravlja Andrija
Štampar
dvocanec@snz.hr